

Kárpátalja c. újság 2009. július 10-én megjelent számában

Ikon gyógyította meg a császárt is

Az ikon – görög eredetű eikon szóból ered, jelentése „kép” vagy „képmás” – fatáblára festett, arany vagy fémlemez háttérrel, olykor drágakövekkel díszített szentkép, kegykép, jellemzően a görög katolikus és a pravoszláv vallás attribútumai közé tartozik. Elkészítése nem kevés tudást, tehetséget igényel, s a készítőik száma se túl magas.

Az ikonfestő mesterek egyike a csepei születésű, jelenleg Nagyszőlősen szolgáló Varga Antal Tarcziciusz atya.

– Hogyan kezdett el ikonfestéssel foglalkozni?

– Édesapám római katolikus, édesanyám görögkatolikus, így lehet mondani, hogy két tüdővel lélegzem, s mind a két vallás közel áll hozzám. Mindig nagyon vágytam arra, hogy legyen egy saját készítésű ikonom. 2001-ben Magyarországon egy kiállításon vettem részt, s az ott prezentált ikonok látványa nagyon megfogott. Odamentem a kiállító művészhez, a hódmezővásárhelyi Jósza Sándorhoz, s elmondtam neki, hogy szeretném elsajátítani az ikonfestést. Bár a beszélgetésünk során elárultam, hogy nem tudok jól rajzolni, a művész nem utasított el. Azt mondta, hogy látja bennem az alkotáshoz szükséges „tűzet”. Meghívott magához Hódmezővásárhelyre, s azt tanácsolta: nézzem meg két-három alkalommal a készítés folyamatát, próbáljam ki, s ha tetszik és bírom, szívesen tanít.

Néhány alkalommal ellátogattam Jósza Sándorhoz, s igyekeztem „ellesni” tőle az általa alkalmazott ikonfestési és fafaragási technikákat. Majd hozzáálltam, hogy elkészítsem az első önálló munkámat. Bár a készítési technikával már többé-kevésbé tisztában voltam, az ikon mögötti teológiát még nem értettem. Aztán megismerkedtem a József Attila Tudományegyetem orosz tanszékének vezetőjével, Valerij Lepahinnal. Ő korábban tizenegy évig Szentpéterváron az Ermitázs képtárban volt idegenvezető, így nagy tapasztalata volt – ezen belül az egyházzal kapcsolatos képek és ikonok – terén. Számos könyvet kaptam tőle, amelyeket olvasva magamba szívtam az ikon teológiáját és magamat autodidakta módon kezdtem képezni. Az első ikonomon Jósza Sándor segítségével és irányításával kezdtem el dolgozni. Mesterem, aki nem volt nagyon vallásos ember, zömmel a technikai kérdésekre tanított, én pedig

viszonzásul az ikon teológiájába igyekeztem őt bevezetni. Közben én segítség nélkül egy másik ikonon – egy Istenanyán – is dolgoztam titokban. Amikor megmutattam a rendtársaimnak a két elkészült ikont, nem akarták elhinni, hogy képes voltam segítség nélkül ilyen szép munkát készíteni. A sikert Istennek tulajdonítottam, hiszen ő vezette a kezemet.

– Hogyan készül, milyen technikával az ikon?

– Az ikon alapja egy falap. Legjobb erre a célra a jhar, vagy hársfa, mert ezekben nincsenek görcsök, csomók, de használnak még nyírt, tölgyet, fenyőt, égert, stb. A falapok 1-3 cm vastagok lehetnek.

A fa belseje felé néző felület alkalmas a festésre, a megvetemedés és a horpadás így kerülhető el legjobban. Az így festett ikon idővel domborúvá válik, az ábrázolás széthúzódik, de nem deformálódik.

A festendő felületet vésőkkel és homorú pengéjű fametsző szerszámokkal kell megdolgozni. Egy másik alapozási mód, hogy a felületre rácsot vésnek, és erre két rétegben ecsettel meleg enyvvet visznek fel. Erre kerül fel a későbbiekben a meleg enyvvel átitatott lenvászon. Amint az alapozás megszáradt, következik a csiszolás. Az ikon mintázatát előre kell megrajzolni. Amíg kezdő voltam, könyvből pauszra rajzoltam át az ábrákat, majd ezt felhasználva alakítottam ki a falapon az ábrát. Ma már az ikonábráit enyhe karcolási-vésési technikával alakítom ki. Először a legsötétebb háttér részeket festjük, majd a ruhákat, majd a testszínt. Többnyire az „ősi” tojástemperás festést és az ennél valamivel fiatalabb olajfestést alkalmazom.

1551-ben kiadásra került egy százcikkelyes törvénykönyv (sztoglav), mely az ikonkészítés paramétereit, jellemzőit foglalta magába. Ez a törvénykönyv kiter többek között a festés technikájára is, és itt a tojástempera van megemlítve, bár igaz hogy „zárójelben” oda van írva, hogy olajjal is lehet festeni.

Létezik még egy modern módszer is, az ún. tűzzománcos technika, melyet szegedi tanulmányaim alatt alkalmam volt ki is próbálni. Mindazonáltal és az első két megoldás híve vagyok, azokat alkalmazom.

– Tudna mondani néhány érdekességet az ikonfestés történetéből?

– Az első ikonok Kr. u. a 4-6. században keletkeztek, amikor is a barlangfestészet helyett a képeket próbálták átvinni faanyagokra. De például sokszor az elhunyt próféták, híresebb lelki vezetőikarcát ráfestették a koporsóra – nyitott szemmel, mert ennek kultikus szerepe volt. A

korabeli emberek számos esetben imádkoztak az elhunyt sírjánál, annak lelki üdvéért, és ilyenkor gyakran kértek is valamit. Ha aztán ez a kérés teljesült, - pl. meggyógyult egy beteg gyermek – akkor az elhunyt tulajdonították a csodát. Ebben az esetben a sírt kihantolták, az elhunyt arcát ábrázoló képet kivágták és hazavitték, s mint ikont tisztelték. Több hagyomány fűződik az ún. Veronika kendőjéhez, mely Jézus képmását őrizte. A Veronika név a „Vera ikon” magyarul hiteles képmás szóval összecsengve alakult ki. Veronika a hagyomány szerint a keresztúton odanyújtotta Jézusnak a saját kendőjét, és véres, verítékes arcának lenyomata ott maradt a kendőn. Egy V. századi szíriai forrás azonban – mely hivatalosnak számít - nem Veronika nevéhez köti a Mandilion (arckendő) történetét, hanem a leprában szenvedő Abgar királyhoz, aki elküldte szolgáját, Ananiást, Jézushoz, hogy meghívja őt Edesszába. Jézus megígérte, hogy maga helyett elküldi egyik tanítványát. Ananiás, aki a király festője volt, megfestette Jézus arcát, ezzel tért vissza megbízójához. Ahogy Abgar meglátta a képet nyomban meggyógyult. Egy másik hagyomány szerint ugyanezen képmástól gyógyult meg a nagybeteg Tiberius császár is, aki ezt követően a képmást drága foglalatnak látta el, s ikonként tisztelték. Egy időben a képmás eltűnt, majd Kr. U. 456-ban megtalálták, Konstantinopolisba (Konstantinápolyba) vitték, ahonnan az ún. képrombolás idején eltűnt, majd Itáliában bukkant fel ...

Az ikonkészítés történelme kapcsán meg kell említeni az egyszerű emberek az egyházi liturgiák során megmutatkozó jelentőségét. Az ikont nevezhetjük úgy is, hogy „Parasztbiblia”. A régi emberek körében igen nagy volt az analfabétizmus, nem tudtak olvasni, ezért megfestették számukra az evangéliumi részeket.

– Hány munkát készített eddig, és mi lett ezek sorsa?

– Pontosan nem tudnám megmondani, hány ikont is készítettem eddig, de majdnem száznál tartok. Általában elajándékozom őket olyan embereknek, akikről tudom, hogy nem csak egyszerűen a falon fogják tartani, hanem imádkozni is fognak előtte. Büszke vagyok arra, hogy számos országban vannak ikonjaim: az USA-ban (New York) Németországban, Horvátországban, Szlovákiában, Magyarországon, és itt, Kárpátalján is. A szentképek készítésén kívül vannak falfaragási munkáim is. Ilyen pl. az egyik nagy munkám: egy majdnem két méteres San Damiano-i kereszt, amilyen előtt Szent Ferenc, a ferences rend alapítója megtért. Precizitást igényelnek az ún. utazóikonok. Ez két falapból áll, melyben aranyozott alapon van karcolással a szentek képe. A lapok összecsukhatók, pánt tartja őket össze. Bárhová magammal vihetem ezt a zsebemben. Mégis talán a legsikerültebb munkámnak a Jaroslávi Csodatévő Szűzanya-ikont tartom.

– Jelenleg is alkot?

– Most fogok befejezni egy Szent János apostolt ábrázoló ikont, melyet ajándékba adok majd. Készíteni fogok még egy keresztet, ami a nagyszőlősi ferences kápolnába kerül. De számos születés- és névnapi ajándéknak is szánom a munkáimat.

– *Mi a helyzet az utánpótlás kérdésében? Vannak-e tanítványai?*

– Anyaországi tanítványim vannak. 2005-ben Szegedről Esztergomba kerültem, ahol a Ferences Gimnáziumban a gyerekek között egy fafaragó és ikonfestő szakkört indítottam. A belvárosi plébánián megalakítottuk az Urunk Színeváltozása szakkört. 2006-ban Budapestre helyeztek, ahol szintén sikerült létrehozni egy tizennégy egyetemistából álló [szakkört](#). Váltakozva jártam őket oktatni. Tavaly kerültem vissza Kárpátaljára, azóta Nagyszőlősen dolgozom. A volt tanítványaim közül – az esztergomi csoportból – e hónap július 25-én érkezik ide Nagyszőlősekre kilenc fő, akik szeretnék helyi körülmények között dolgozni és tanulmányútra menni, melynek során tanulmányozhatják a kárpátaljai ikonokat, majd az otthon tanult technikákat az itt megfigyelttel ötvöznék. Terveim között szerepel egy, az anyaországihoz hasonló szakkör megszervezése Nagyszőlősen. Ehhez 16 év feletti, vallásos szellemű fiatalok jelentkezését várom, hiszen jó ikont csak tiszta lelkiületű ember festhet. Nem titkolom, hogy némileg hátráltat ebben a célkitűzésben a pénz, : már két alkalommal nyújtottam be pályázatot, sajnos sikertelenül. De majd csak megsegít bennünket az Úr. Nem számít a vallási hovatartozás,, és az sem, ha azelőtt valaki nem foglalkozott rajzzal. Tehát érdeklődő fiatalok jelentkezzenek!

Az írás Fischer Zsolt tollából jelent meg.